

ΜΝΗΜΕΙΩΔΕΙΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ

στα ελληνικά μνημεία unesco

ΙΕΡΟ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΠΙΔΑΥΡΟ

► ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΈΡΓΟΥ

ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ

Αναστασία Λαζαρίδου, Δρ Αρχαιολόγος, Επίτιμη Προϊσταμένη Διεύθυνσης Αρχαιολογικών Μουσείων, Εκθέσεων & Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων
Νικολέττα Σαραγά, Αρχαιολόγος, Αναπληρώτρια Προϊσταμένη Διεύθυνσης Αρχαιολογικών Μουσείων, Εκθέσεων & Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων

ΣΥΛΛΗΨΗ-ΙΔΕΑ

Ανδρομάχη Κατσελάκη, Δρ Αρχαιολόγος, Προϊσταμένη Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων & Επικοινωνίας, ΔΑΜΕΕΠ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΒΛΕΨΗ-ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Ανδρομάχη Κατσελάκη

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΡΑΞΗΣ

Νικήτας Γεωργιόπουλος, Αρχαιολόγος, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ

ΟΡΓΑΝΩΣΗ-ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Αθηνά Παπαδάκη, Αρχαιολόγος, ΜSc Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ-ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Σπήλιος Πίστας, Γραφίστας, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ/ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ

Ελευθερία Βλάχου, Αρχαιολόγος-Μουσειολόγος
Αθηνά Παπαδάκη

ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΝΤΥΠΩΝ

Ειρήνη-Μαργαρίτα Καλομοίρη, Γραφίστρια-Μουσειολόγος
Βασίλης Δημόπουλος, Γραφίστας, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ
Σπήλιος Πίστας, Γραφίστας, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ
Ειρήνη Χαραλαμπίδη, Γραφίστρια, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ

ΕΡΕΥΝΑ-ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΕΝΤΥΠΩΝ

Ιωάννης Βαξεβάνης, Αρχαιολόγος Βυζαντινών & Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων
Ελευθερία Βλάχου
Ιωάννης Εβρενόπουλος, Δρ Αρχαιολόγος Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων
Αθηνά Παπαδάκη

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΝΤΥΠΩΝ

Ιωάννης Βαξεβάνης
Αθηνά Παπαδάκη

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ

Εφορεία Αρχαιοτήτων Αργολίδας

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Translix USCS IKE

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Radiant Technologies: Ανδρέας Σαντρουζάνος
Σπήλιος Πίστας

ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Pressius Arvanitidis

► ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Άλκιστις Παπαδημητρίου, Δρ Αρχαιολόγος, Προϊσταμένη ΕΦΑ Αργολίδας
Νικόλαος Κατσαράιος, Αρχαιολόγος, ΕΦΑ Αργολίδας

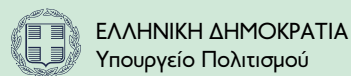
Ευχαριστούμε το Ίδρυμα Αικατερίνης Λασκαρίδη για τη δωρεάν χρήση του εικονογραφικού υλικού από την ιστοσελίδα www.travelogues.gr

ISBN 978-960-386-607-7

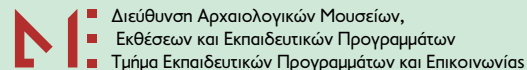
ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Το ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού διατηρεί τα πνευματικά δικαιώματα επί των απεικονιζόμενων αρχαίων και επί των φωτογραφιών και ο Οργανισμός Διαχείρισης & Ανάπτυξης Πολιτισμικών Πόρων εισπράττει τα τέλη δημοσίευσης αυτών (©ΥΠΠΟ-ΟΔΑΠ). Χρησιμοποιούνται επίσης εικόνες με copyright ©UNESCO, ©Wikimediacommons, ©OUR PLACE The World Heritage Collection. Διαφορετική προέλευση εικόνων αναφέρεται στην ενότητα προέλευση εικόνων. Απαγορεύεται η οποιαδήποτε μερική ή ολική ανατύπωση χωρίς την άδεια του εκδότη.

Copyright © 2023 Υπουργείο Πολιτισμού

Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων
και Πολιτισμικής Κληρονομιάς

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

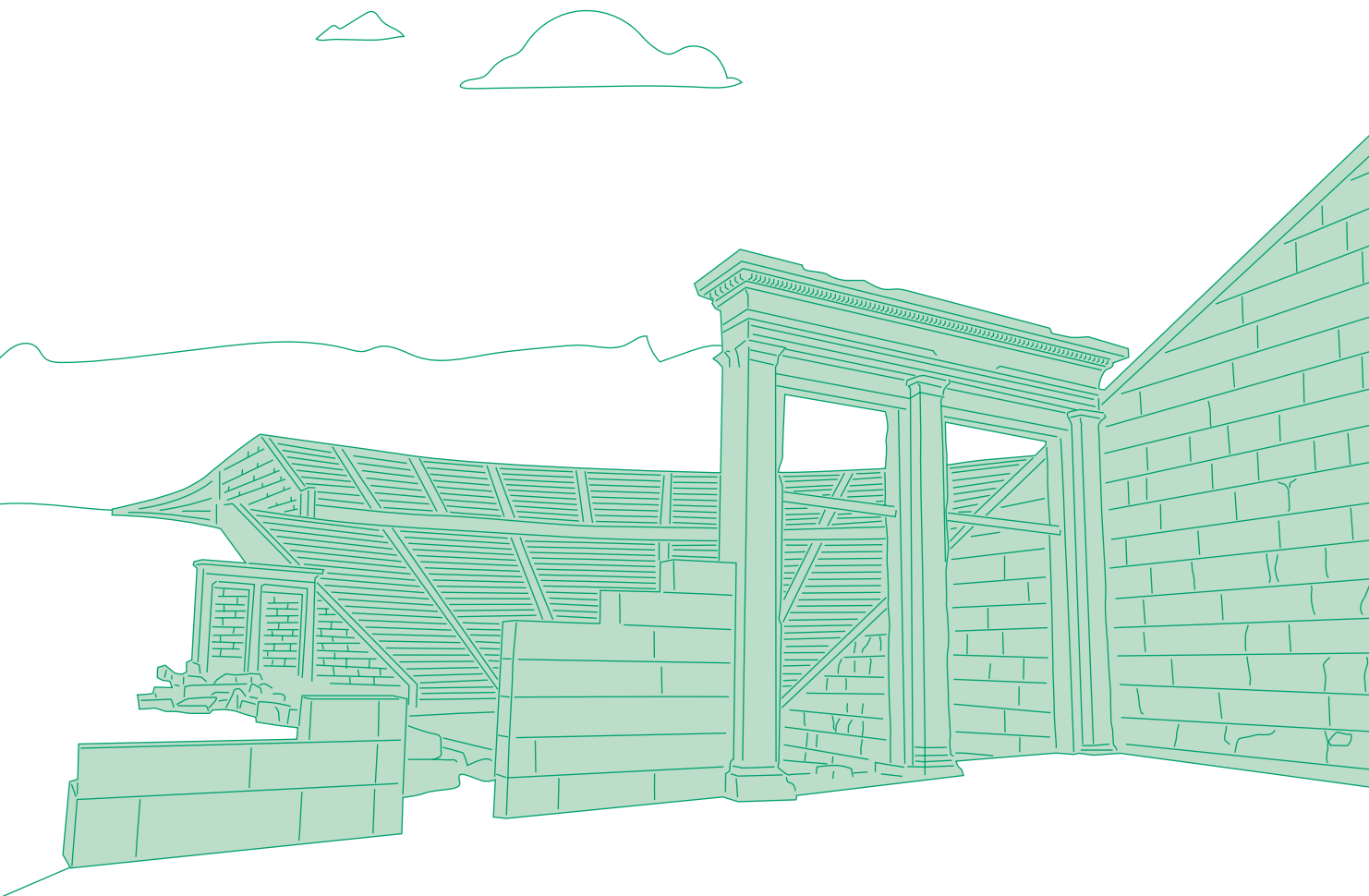
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το έργο συγχρηματοδοτείται από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», ΕΣΠΑ 2014-2020.

Ιερό του Ασκληπιού στην Επίδαυρο

Δέκα Βήματα Μέχρι...

1

**Η γέννηση του θεού,
στον οποίο είναι αφιερωμένος
ο χώρος είναι η αιτία που
οι κόρακες...έχουν μαύρο χρώμα!**

Ο ζηλιάρης Απόλλωνας έμαθε από ένα (λευκό μέχρι τότε) κοράκι ότι η αγαπημένη του Κορωνίς, εγγονή του βασιλιά της Επιδαύρου Μάλου, που κιοφορούσε το παιδί του, θα παντρευόταν άλλον. Οργισμένος, άλλαξε τα φτερά του κορακιού σε μαύρα και μετά έκαψε την έγκυο Κορωνίδα, αλλά διέσωσε το βρέφος Ασκληπιό.

2

**Το βρέφος εγκαταλείφθηκε σε ένα βουνό
όπου επιβίωσε χάρη σε μία αίγα
που το θήλαζε και σε έναν σκύλο
που το προστάτευε. Γι' αυτό τα δύο
ζώα συγκαταλέγονται στα σύμβολά του.**

Το βρέφος βρήκε ο βοσκός Αρέσθανας, ψάχνοντας τη χαμένη κατσίκά του, στο Κυνόρτιο όρος που πήρε το όνομά του από την αρχαία λέξη κύων (σκύλος).

...το Ασκληπιείο της Επιδαύρου!

3

Ο θεός αυτός αντιπροσωπείται από τον αστερισμό του Οφιούχου.

Ο αστερισμός θυμίζει μορφή που κρατά φίδι. Κατά το μύθο, ο Ασκληπιός κεραυνοβολήθηκε από τον Δία, καθώς τον εξόργισε επειδή ανάστασε νεκρούς. Μετά τον θάνατό του, τοποθετήθηκε στον ουρανό με τη μορφή αστερισμού.

5

Ο κεντρικός ναός είναι έργο του αρχιτέκτονα Θεόδοτου, ενώ το χρυσελεφάντινο άγαλμα στο εσωτερικό του ήταν έργο του Πάριου γλύπτη Θρασυμήδη.

7

Η εμβληματική Θόλος ή Θυμέλη ήταν κυκλικό κτήριο με λαβυρινθώδες υπόγειο.

Συνδέεται με τη χθόνια λατρεία του θεού Ασκληπιού, αποτελώντας πιθανώς την κατοικία ή τον μνημειώδη τάφο του.

9

Κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 έγιναν δύο Εθνοσυνελεύσεις στην περιοχή.

Η Α΄ Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου στις (20 Δεκεμβρίου 1821) που διακήρυξε την ανεξαρτησία του Ελληνικού Έθνους, και η Γ΄ Εθνοσυνέλευση τον Μάρτιο του 1826.

4

Στον χώρο λειτουργούσε το Καταγώγιον, ένα ξενοδοχείο για τους συνοδούς των ασθενών.

6

Κάθε 4 χρόνια διοργανώνονταν εδώ προς τιμήν του Ασκληπιού τα Μεγάλα Ασκληπιεία, αγώνες αθλητικοί, ραψωδίας, μουσικής και δράματος.

Οι αγώνες διεξάγονταν στο στάδιο και στο θέατρο του ιερού.

8

Ο Απόλλωνας εμπιστεύτηκε τον γιο του Ασκληπιού, στον κένταυρο Χείρωνα, ο οποίος του δίδαξε την τέχνη της ιατρικής.

10

Εδώ βρίσκεται ένα από τα πιο γνωστά αρχαία θέατρα.

Το θέατρο της Επιδαύρου αποτελεί τμήμα του Ιερού του Ασκληπιού.

Το Ιερό του Ασκληπιού στην Επίδαυρο

Το Ιερόν
Απόλλωνος
Μαλεάτα
και Ασκληπιού
της Επίδαυρου...

ΤΙ;

- Το Ιερό των ιαματικών θεών Απόλλωνα και Ασκληπιού, το σημαντικότερο θεραπευτικό κέντρο της αρχαιότητας.

ΠΟΥ;

- Π.Ε. Αργολίδας, Περιφέρεια Πελοποννήσου.

ΠΟΤΕ;

- 8ος αι. π.Χ.: εισάγεται η λατρεία του Απόλλωνα Μαλεάτα ως θεραπευτή θεού.
- 7ος/6ος αι. π.Χ.: εγκαθιδρύεται παράλληλα η λατρεία του Ασκληπιού, επίσης ως θεραπευτή.
- 4ος/3ος αι. π.Χ.: ακμή του Ιερού του Ασκληπιού.

τι λένε οι αριθμοί:

14.000

ΘΕΑΤΕΣ

η χωρητικότητα του θεάτρου

200+

ΑΣΚΛΗΠΕΙΑ

σε ολόκληρη τη Μεσόγειο

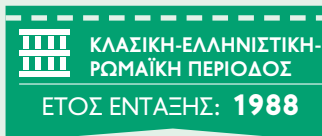
160

ΔΩΜΑΤΙΑ

στο Καταγώγιον

...στον κατάλογο της UNESCO!

Η ένταξη στον Κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO έγινε με βάση τα παρακάτω κριτήρια:

κριτήριο i

Το θέατρο του ιερού ξεχωρίζει για τον μοναδικό του σχεδιασμό και την τέλεια ακουστική.

κριτήριο ii

Αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα ιερά θεραπευτήρια της αρχαιότητας, με μεγάλη επίδραση στη διαμόρφωση των ιερών του Ασκληπιού σε ολόκληρη τη Μεσόγειο.

κριτήριο iii

Αποτελεί εξαιρετική μαρτυρία για τις τελετές της άσκησης του ελληνορωμαϊκού κόσμου.

κριτήριο iv

Είναι ένα εξαιρετικό δείγμα αρχιτεκτονικού συγκροτήματος του 4ου αι. π.Χ.

κριτήριο vi

Συνδέεται με την εξέλιξη της ιατρικής: η καταγραφή περιστατικών και η εμπειρία των ιερέων θεραπευτών οδήγησε στην ανάπτυξη της πρακτικής – επιστημονικής ιατρικής.

26 ΔΩΡΙΚΟΙ ΚΙΟΝΕΣ

εξωτερικά και 14 κορινθιακοί εσωτερικά στη Θόλο

1. Αεροφωτογραφία του αρχαιολογικού χώρου του Ασκληπιείου.

Περιδιαβαίνοντας στο Ασκληπιείο...

ΕΡΩΣΘΕ! ΥΓΙΑΙΝΕΤΕ! ΕΙΜΑΙ Η ΙΘΜΟΝΙΚΗ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΙΤΟΝΙΚΗ ΠΕΛΛΗΝΗ! ΚΙ ΗΡΘΑ ΜΕ ΤΟΝ ΑΝΔΡΑ ΜΟΥ ΝΑ ΖΗΤΗΣΩ ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΤΟΥ ΓΙΟΥ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΑ... ΤΡΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΩΡΑ ΠΡΟΣΠΑΘΩ ΝΑ ΚΑΝΩ ΕΝΑ ΠΑΙΔΙ, ΑΣ ΕΛΠΙΣΟΥΜΕ ΟΤΙ ΘΑ ΚΑΝΕΙ ΚΑΙ ΣΕ ΕΜΕΝΑ ΤΟ ΘΑΥΜΑ ΤΟΥ!

1

ΤΙ ΕΙΔΥΛΛΙΑΚΟ ΚΑΤΑΠΡΑΣΙΝΟ **ΤΟΠΙΟ**! ΑΚΟΥΣ ΤΑ ΓΑΡΓΑΡΑ ΝΕΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΠΟΥΛΙΩΝ; ΝΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΥΝΟΡΤΙΟ ΟΡΟΣ! ΕΚΕΙ ΠΑΝΩ ΑΠΟ ΠΑΛΙΑ ΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ ΜΑΣ ΤΙΜΟΥΣΑΝ ΤΟΝ ΑΠΟΛΛΩΝΑ ΜΑΛΕΑΤΑ. ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΣ ΘΕΟΣ! ΑΝ ΕΧΕΙΣ ΧΡΟΝΟ, ΜΗΝ ΞΕΧΑΣΕΙΣ ΝΑ ΑΝΕΒΕΙΣ.

2

ΦΤΑΣΑΜΕ ΣΤΑ ΠΡΟΠΥΛΑΙΑ! ΝΑ ΚΑΙ Ο **ΝΑΟΣ** ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ!

3

ΜΕΣΑ ΚΑΘΕΤΑΙ Ο ΙΔΙΟΣ Ο **ΘΕΟΣ**, ΜΕ ΤΟ ΙΕΡΟ ΦΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟΝ ΣΚΥΛΟ ΤΟΥ.

4

ΠΛΗΣΙΑΖΟΥΜΕ ΚΑΙ ΣΤΗ **ΘΟΛΟ**, ΤΗΝ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ, ΠΟΥ ΛΕΝΕ ΟΤΙ ΜΕΣΑ ΕΧΕΙ ΘΑΥΜΑΣΤΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΝ ΕΡΩΤΑ ΝΑ ΠΑΙΖΕΙ ΛΥΡΑ ΚΑΙ ΤΗ ΜΕΘΗ ΝΑ ΠΙΝΕΙ ΑΠΟ ΓΥΑΛΙΝΗ ΦΙΑΛΗ! ΗΔΗ ΝΙΩΘΩ ΕΝΑ ΡΙΓΟΣ!

...Με την Ικέτιδα Ιθμονίκη!

5

ΣΤΟ **ΕΠΚΟΙΜΗΤΗΡΙΟ**² ΕΙΝΑΙ ΠΟΥ ΘΑ ΠΕΡΑΣΩ ΤΗ ΝΥΧΤΑ, ΕΛΠΙΖΟΝΤΑΣ ΠΩΣ Ο ΘΕΟΣ ΘΑ ΦΑΝΕΡΩΘΕΙ ΣΤΟΝ ΥΠΝΟ ΜΟΥ ΚΑΙ ΘΑ ΜΟΥ ΔΩΣΕΙ ΤΗ ΘΕΡΑΠΕΙΑ. ΠΑΝΤΩΣ ΕΥΧΟΜΑΙ ΝΑ ΜΗ ΔΩ ΤΟ ΦΙΔΙ, ΓΙΑΤΙ Η ΑΛΗΘΕΙΑ ΕΙΝΑΙ ΟΤΙ ΤΟ ΦΟΒΑΜΑΙ!

6

ΓΙΑ ΤΗΝ ΩΡΑ ΟΜΩΣ ΑΣ ΠΕΡΑΣΟΥΜΕ ΑΠΟ ΤΟΝ **ΝΑΟ** ΤΗΣ ΣΕΒΑΣΤΗΣ ΑΡΤΕΜΗΣ ΝΑ ΤΗΝ ΤΙΜΗΣΟΥΜΕ.

7

ΛΙΓΟ ΠΙΟ ΚΑΤΩ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΤΟ **ΚΑΤΑΓΩΓΙΟ**. Ο ΞΕΝΩΝΑΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΥΝΟΔΟΥΣ ΤΩΝ ΑΣΘΕΝΩΝ. ΕΔΩ ΘΑ ΚΟΙΜΗΘΕΙ Ο ΑΝΔΡΑΣ ΜΟΥ...

8

ΝΩΡΙΤΕΡΑ ΙΣΩΣ ΘΕΛΗΣΕΙ ΝΑ ΠΑΕΙ ΣΤΟ **ΘΕΑΤΡΟ**, ΝΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΕΙ ΤΙΣ «ΕΚΚΛΗΣΙΑΖΟΥΣΕΣ» ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗ...

9

Η' ΣΤΟ **ΣΤΑΔΙΟ**, ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΘΛΗΤΙΚΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΑΣΚΛΗΠΕΙΩΝ.

10

ΗΡΘΕ Η ΩΡΑ ΝΑ ΠΗΓΑΙΝΩ. ΠΡΕΠΕΙ Ν' ΑΡΧΙΣΩ ΤΙΣ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΛΟΥΤΡΟ ΣΤΟ **ΙΕΡΟ ΦΡΕΑΡ**. ΚΑΛΗ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΚΙ ΕΥΧΟΜΑΙ ΝΑ ΜΑΣ ΒΟΗΘΗΣΕΙ ΟΛΟΥΣ Ο ΑΣΚΛΗΠΙΟΣ ΣΕ Ο,ΤΙ ΧΡΕΙΑΖΟΜΑΣΤΕ.

Το περιβάλλον...

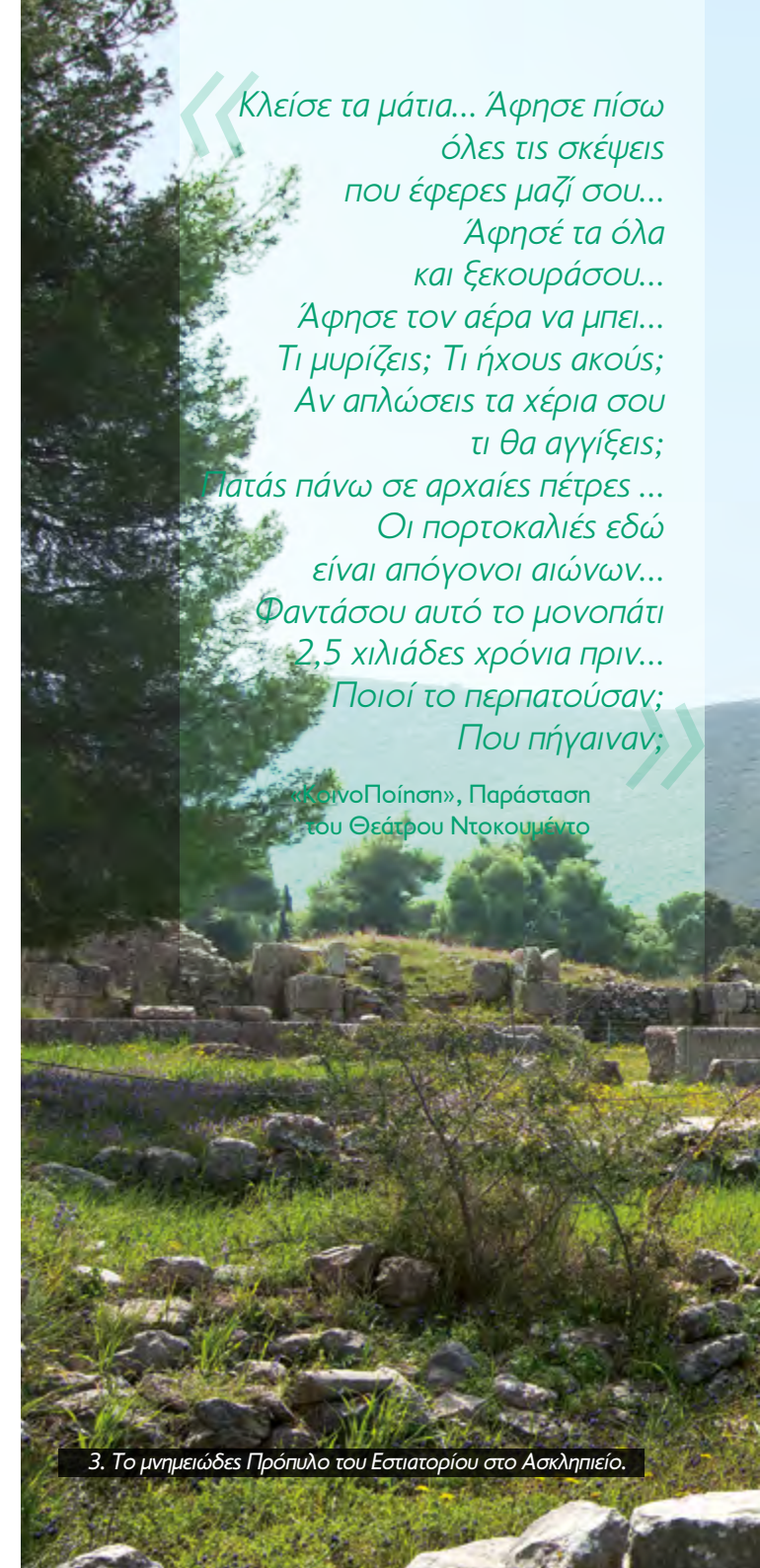
«Το ιερό άλσος του Ασκληπιού περιβάλλεται παντού από όρους»

Παισανίας, Κορινθιακά, II, 27:1

Ένα καταπράσινο τοπίο στην κοιλάδα που απλώνεται στους πρόποδες του Κυνόρτιου όρους στην Αργολίδα σε συνδυασμό με μία ιαματική πηγή που αναβλύζει άφθονο νερό, συνθέτουν έναν χώρο ειδυλλιακής ομορφιάς, που γιατρεύει την ψυχή και το σώμα. Το Ασκληπιείο στην ενδοχώρα της Επιδαύρου, σε άμεση συσχέτιση με τη φύση, ήταν το ιδανικό περιβάλλον για την εδραίωση και ανάπτυξη της λατρείας του προστάτη της ιατρικής, του θεού Ασκληπιού. Η θέση, το κλίμα, η βλάστηση, το νερό, συλλειτουργούν ως παράγοντες ίασης, για αυτό και η Επίδαυρος θεωρήθηκε από τους αρχαίους Έλληνες η πατρίδα της ιατρικής.

2. E. Rey, Το αρχαίο θέατρο του ιερού του Ασκληπιού, 1867.

«Κλείσε τα μάτια... Άφησε πίσω
όλες τις σκέψεις
που έφερες μαζί σου...
Άφησέ τα όλα
και ξεκουράσου...
Άφησε τον αέρα να μπει...
Τι μυρίζεις; Τι ήχους ακούς;
Αν απλώσεις τα χέρια σου
τι θα αγγίξεις;
Γιάτäs πάνω σε αρχαίες πέτρες ...
Οι πορτοκαλιές εδώ
είναι απόγονοι αιώνων...
Φαντάσου αυτό το μονοπάτι
2,5 χιλιάδες χρόνια πριν...
Ποιοί το περπατούσαν;
Που πήγαιναν;»

«Κοινοποίηση», Παράσταση
του Θεάτρου Ντοκουμέντο

3. Το μνημειώδες Πρόριπυλο του Εστιάτοριου στο Ασκληπιείο.

...και το τοπίο

- Τον 8ο αι. π.Χ. εισάγεται στο Κυνόρτιο όρος η λατρεία του Απόλλωνος Μαλέατα, θεού με θεραπευτικές ιδιότητες. Το ορεινό ιερό γίνεται το επίσημο κρατικό ιερό της παραθαλάσσιας πόλης της Επιδαύρου κατά τον 7ο και 6ο αι. π.Χ.
- Την ίδια περίοδο αναπτύσσεται στην πεδιάδα, στα ΝΔ του ιερού, ένας νέος λατρευτικός χώρος, αφιερωμένος στον επίσης θεραπευτή θεό Ασκληπιό, γιο του Απόλλωνα. Τα δύο ιερά εξελίχθηκαν παράλληλα λειτουργώντας ως ενιαίο λατρευτικό κέντρο με την επίσημη ονομασία «ἱερόν Ἀπόλλωνος Μαλέατα καὶ Ἀσκληπιοῦ».

Πράσινες λεπτομέρειες

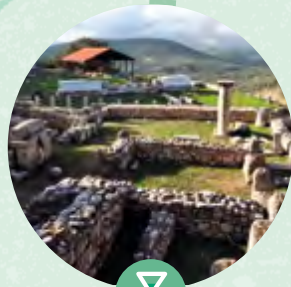
Φυτικά σκευάσματα χρησιμοποιούνταν σε όλα τα στάδια της θεραπευτικής διαδικασίας στο Ασκληπιείο. Η κάθαρση ψυχής και σώματος γινόταν με λουτρά και ειδική «δίαιτα», η προετοιμασία της εγκοίμησης με ειδικά ροφήματα και η τελική συνταγογράφηση φαρμακευτικών σκευασμάτων από βότανα ανεμιγμένα με γάλα, μέλι, λάδι, ή κρασί και διάφορες ορυκτές ουσίες. Η ελληνική χλωρίδα έχει αλλάξει ελάχιστα στο πέρασμα των αιώνων και πολλά βότανα εξακολουθούν να έχουν μέχρι σήμερα φαρμακευτική χρήση³.

Η Επίδαυρος στον χρόνο

16ος–11ος αι. π.Χ.

Ανάπτυξη λατρείας γυναικείας ιαματικής θεότητας στο Κυνόρτιο όρος.

8ος αι. π.Χ.

Εισαγωγή λατρείας του Απόλλωνα και ίδρυση του ιερού του Μαλεάτα στο Κυνόρτιο όρος.

7ος–6ος αι. π.Χ.

Το Ιερό του Απόλλωνα Μαλεάτα αναδεικνύεται στο επίσημο κρατικό ιερό της πόλης της Επιδαύρου. Παράλληλα ιδρύεται στην κοιλάδα του Κυνόρτιου όρους νεό ιερό αφιερωμένο στον Ασκληπιό και τον Απόλλωνα.

380–370 π.Χ.

Ανέγερση του μεγαλοπρεπούς ναού του Ασκληπιού στο πεδινό ιερό και του Απόλλωνα Μαλεάτα στο ορεινό.

4ος–αρχές 3ου αι. π.Χ.

Ακμή του Ασκληπιείου και ανάπτυξη πλούσιου οικοδομικού προγράμματος στα δύο ιερά: ανέγερση του Εγκοιμητηρίου, της Θόλου, του θεάτρου και του σταδίου.

μέσα 2ου αι. μ.Χ.

Δεύτερη περίοδος ακμής του Ασκληπιείου με την οικοδόμηση νέων κτηρίων και την ανανέωση παλαιών από τον Ρωμαίο συγκλητικό Αντωνίνο: ανέγερση ρωμαϊκών λουτρών, ιερού Αιγυπτίων θεών, Ωδείου και Ιερού Φρεάτος.

1ος αι. π.Χ.

Μεγάλες καταστροφές από τον Ρωμαίο ύπατο Σύλλα και τους πειρατές της Κιλικίας.

5ος αι. μ.Χ.

Επικράτηση του χριστιανισμού και οριστική διακοπή της λατρείας του Ασκληπιού. Ανέγερση μεγάλης πεντάκλιτης βασιλικής στα ΒΑ του ιερού.

522 και 551 μ.Χ.

Δύο καταστροφικοί σεισμοί συμβάλουν στην οριστική εγκατάλειψη του χώρου.

1821 και 1826

Σύγκληση στη Νέα Επίδαυρο της Α΄ και Γ΄ Εθνοσυνέλευσης, αντίστοιχα.

1829

Πρώτες έρευνες στο Ασκληπιείο της Επίδαυρου από τη Γαλλική «Επιστημονική Αποστολή του Μοριά».

1954

Έναρξη των «Επίδαυρίων» που μετονομάζονται σε «Φεστιβάλ Επίδαυρου» ένα έτος αργότερα.

1948–1951

Διενέργεια ανασκαφικών εργασιών από την Αρχαιολογική Υπηρεσία υπό την επίβλεψη του Ιωάννη Παπαδημητρίου.

1938

Πρώτη παράσταση αρχαίου δράματος στο θέατρο της Επίδαυρου.

1870–1926

Διενέργεια συστηματικών ανασκαφών από τον Παναγή Καββαδία υπό την αιγίδα της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας.

1954–1963

Πρώτες εργασίες αναστήλωσης του θεάτρου από τον Αναστάσιο Ορλάνδο.

1974

Συγκρότηση της διεπιστημονικής Ομάδας Εργασίας για τη Συντήρηση των Μνημείων της Επίδαυρου, σημανής Επιτροπής για τη Συντήρηση των Μνημείων της Επίδαυρου.

1988

Εγγραφή στον Κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO.

Μορφές μέσα στους αιώνες

Αναρίθμητοι πιστοί, ασθενείς–ικέτες προσέρχονταν στο ιερό προσδοκώντας να θεραπευτούν και να απαλλαγούν από την ασθένειά τους.

ΘΕΪΚΟΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΕΣ

Ανάγλυφο με την οικογένεια του Ασκληπιού και ασθενείς–ικέτες, από το ιερό του Απόλλωνα Μαλεάτα.

Η σύζυγος του Ασκληπιού **Ηπιόνη** και τα παιδιά του η **Υγεία**, η **Ιασώ**, η **Ακεσώ**, η **Πανάκεια**, η **Αίγλη**, ο **Τελεσφόρος**

αλλά και οι ξακουστοί γιατροί στον Τρωικό Πόλεμο **Μαχάων** και **Ποδαλείριος**.

ΟΙ ΕΝΔΟΞΟΙ ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΕΣ

οι αρχαίοι γιατροί

Ήδη από τον 5ο αι. π.Χ. οι γιατροί υποστήριζαν την καταγωγή τους από τον Ασκληπιό, τον οποίο λάτρευαν ως προστάτη τους για αυτό και του πρόσφεραν ειδικά αφιερώματα στα ιερά του.

Ο θρυλικός **Ιπποκράτης** από την Κω, ο πατέρας της ιατρικής (460–377 π.Χ.)

Μαθήτευαν στα δίασημα Ασκληπιείας της πόλης τους. Η ικανότητά τους συχνά αποδιδόταν στην καταγωγή τους από το θεό ή και την προσωπική τους καθοδήγηση από τον ίδιο τον θεό μέσα από όνειρα.

Ο φημισμένος **Κλαύδιος Γαληνός** από την Πέργαμο (2ος μ.Χ.)

ΙΚΕΤΕΣ ΑΣΘΕΝΕΙΣ

Στις επιγραφές της Επιδαύρου καταγράφονται ιστορίες επιτυχίας⁴.

Ο παράλυτος **Ερμόδικος** από τη Λάμψακο της Μικράς Ασίας θεραπεύεται.

Η **Κλεώ** εγκυμονούσα για πέντε χρόνια καταφέρνει να γεννήσει ένα αγόρι.

Η τυφλή **Αθηναία Αμβροσία** βρίσκει το φως της.

Ένας σκύλος θεραπεύει την όραση του μικρού **Λύσωνα**.

Ο μικρός **Ευφάνης** ζητάει θεραπεία για πέτρα και τάζει στον θεό τα ζάρια του (παιχνίδια). Γέλασε ο Ασκληπιός και τον θεράπευσε.

Χιλιάδες προσκυνητές, θεραπευτές και πιστοί συμμετείχαν στη λατρεία του Ασκληπιού και του Απόλλωνα, προσφέροντας αναθήματα και ζητώντας θεική προστασία.

Στα Ασκληπιεία, τις εορτές προς τιμήν του θεού Ασκληπιού, που γίνονταν κάθε τέσσερα χρόνια, συμμετείχαν αθλητές, ιερείς, απεσταλμένοι ή αντιπροσωπείες άλλων πόλεων, καλλιτέχνες και πλήθος θεατών.

ΑΞΙΟΙ ΤΕΧΝΙΤΕΣ

Ο Πολύκλειτος ο Νεότερος
(5ος/4ος αι. π.Χ.)

από το Άργος αναφέρεται
ως ο αρχιτέκτονας του θεάτρου
και της Θόλου.

Ο γλύπτης Τιμόθεος
εργάστηκε στον διάκοσμο
του ναού του Ασκληπιού.

Ο Πέριλλος
(4ος αι. π.Χ.)
είναι ο αρχιτέκτονας
του Αβάτου ή Εγκοιμητηρίου.

ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΕΣ

**Ο περιηγητής
Παυσανίας**
(2ος αι. μ.Χ.)

επισκέφτηκε την Επίδαυρο περιγράφοντας
με λεπτομέρεια και θαυμασμό τα κτήρια του
ιερού συγκροτήματος.

**Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας
Αδριανός**
(76-138 μ.Χ.)

επισκέφθηκε την Επίδαυρο το 124 μ.Χ.
Τιμήθηκε ως οικιστής καθώς αναδιοργάνωσε
τη λατρεία και τους αγώνες του ιερού.

ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

**Η Κατίνα Παξινού
ή Ελένη Παπαδάκη
και η Βάσω Μανωλίδου**
είναι οι πρώτες ηθοποιοί που έπαιξαν
στο αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου.

Η σοπράνο Μαρία Κάλλας
ερμήνευσε το 1960 τη «Νόρμα» του
Vincenzo Bellini, την πρώτη όπερα που ανέβηκε
στο αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου.

Ένα μνημείο γεννιέται

ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΘΑΜΝΟΥΣ

4. Το θέατρο της Επιδαύρου, πέρ. 1810.

Η λατρεία του Ασκληπιού διακόπτεται με την επικράτηση του χριστιανισμού τον 5ο αι., ενώ μετά από τους σεισμούς του 6ου αι., η θέση εγκαταλείπεται οριστικά.

Μόλις τον 18ο αιώνα, ο Άγγλος περιηγητής Richard Chandler εντοπίζει το θέατρο σκεπασμένο από χώμα και θάμνους.

ΕΝΑΣ ΕΠΙΜΟΝΟΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΣ

Το 1881, ο αρχαιολόγος Παναγής Καββαδίας καταφέρνει να πάρει επιχορήγηση από την Εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία μόλις 800 δραχμές, για να ξεκινήσει τις ανασκαφές στο αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου. Έχοντας μελετήσει τους αρχαίους συγγραφείς, «διάβασε» το τοπίο και εντόπισε την ήπια κοιλότητα που έκρυβε από κάτω το αρχαίο θέατρο.

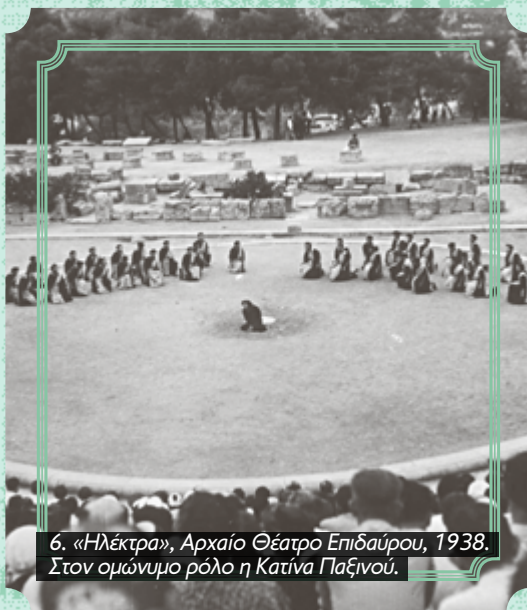

5. Ο Παναγής Καββαδίας στο Ιερό του Ασκληπιού το 1900.

Η τοπική κοινωνία συμμετέχει στις ανασκαφές με εθελοντική εργασία. Οι κάτοικοι του γειτονικού Λυγουριού παραχωρούν τα κτήματά τους, όπου αποκαλύπτονταν τα αρχαία μνημεία, με αντάλλαγμα την κατασκευή δρόμου που θα συνέδεε το Ασκληπιείο με το Ναύπλιο⁵.

«ΑΝΑΖΩΟΓΟΗΣΙΣ»

Στις 11 Σεπτεμβρίου 1938 το αρχαίο θέατρο ανοίγει ξανά στο κοινό με την παράσταση του Εθνικού Θεάτρου, εγκαινιάζοντας μία νέα εποχή. Η «Ηλέκτρα» του Σοφοκλή ανεβαίνει χωρίς σκηνικά και φωτισμούς, σε σκηνοθεσία του Δημήτρη Ροντήρη.

6. «Ηλέκτρα», Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου, 1938. Στον ομώνυμο ρόλο η Κατίνα Παξινού.

7. Η Κάλλας και ο Μινωτής στην ορχήστρα του θεάτρου της Επιδαύρου, στη διάρκεια πρόβας, 1961.

Το 1954, ο Αναστάσιος Ορλάνδος ξεκινά αναστηλωτικές εργασίες για «τὴν ἀναζωογόνησιν τῆς διδασκαλίας ἀρχαίων δραμάτων». Το ίδιο έτος ξεκινούν τα «Επιδαύρια» που μετονομάζονται από την επόμενη χρονιά σε «Φεστιβάλ Επιδαύρου».

Το θέατρο ηλεκτροδοτείται το 1961, με αφορμή την παράσταση της όπερας «Μήδεια» με την Μαρία Κάλλας, σε σκηνοθεσία του Αλέξη Μινωτή και σκηνικά του Γιάννη Τσαρούχη.

Η ΕΡΕΥΝΑ ΔΕΝ ΣΤΑΜΑΤΑ ΠΟΤΕ!

Το 1970 ανακαλύπτεται το «μικρό θέατρο» στην ακρόπολη της Αρχαίας Επιδαύρου.

8. Αναπαράσταση του πρώτου κτηρίου κάτω από τη Θόλο.

Το 2021 σε ανασκαφές του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών εντοπίζεται ορθογώνιο κτίσμα του 600 π.Χ. με υπόγειο καλοφτιαγμένο θάλαμο, που κατεδαφίστηκε τον 4ο αι. π.Χ. για να ανεγερθεί στη θέση του η Θόλος. Το κτήριο συνδέεται με τις απαρχές της λατρείας του Ασκληπιού στον χώρο αυτό!

Ένα ξεχωριστό μνημείο...

Πρότυπο Θεραπετήριο

Το Ασκληπιείο της Επιδαύρου εξελίχθηκε σταδιακά στο πιο σημαντικό θεραπευτικό κέντρο της αρχαιότητας, και κατ' επέκταση στο λίκνο της επιστήμης της Ιατρικής. Τα κτήρια του πρότυπου συγκροτήματος κάλυπταν τις διάφορες ανάγκες για τελετουργίες και θεραπευτικές πρακτικές του ιερού, όπως τα λουτρά, χώρους περίθαλψης και ανάρρωσης των ασθενών αλλά και φιλοξενίας προσκυνητών, τέλεσης αθλητικών και καλλιτεχνικών αγώνων προς τιμήν του Ασκληπιού, αγορών κ.ά.

9. Το θεραπευτικό συγκρότημα. Διακρίνεται η Θόλος, το Ιερό, το Εγκοιμητήριο, το Πρότυπο του Εστιατορίου, το Στάδιο, το Καταγώγιον και στο βάθος το Θέατρο.

Η λατρεία του Ασκληπιού εξαπλώθηκε σε ολόκληρο τον αρχαίο ελληνικό χώρο. Τα Ασκληπιεία διευθύνονταν από τον εκάστοτε *ιεροφάντη*, τον οποίο αντικαθιστούσε ο *πυρφόρος*. Απασχολούνταν επίσης *ιερομνήμονες* (κάτι σαν τους σημερινούς νοσοκόμους), υδροθεραπευτές, *μαλάκτες*, *ιεροψάλτες*, κ.ά., ενώ υπήρχαν και γυναίκες *ιέρειες*, οι *νεωκόρες* ή *ζακόρες*.

«Για σένα αρχίζω θεραπευτή των νόσων
Ασκληπιέ να τραγουδώ. Στη Δώτια
πεδιάδα η όμορφη Κορωνίδα, η κόρη
του βασιλιά Φληγύα, τον γέννησε,
μεγάλη χαρά για τους ανθρώπους,
ανακουφιστή των πόνων των σκληρών.»

Ομηρικός Ύμνος II, 1:4.

Τάματα και θάματα

Οι πιστοί που θεραπεύονταν προσέφεραν πλούσια δώρα ή χρήματα για την κατασκευή μεγαλόπρεπων μνημείων. Την ευγνωμοσύνη τους προς το θεό εξέφραζαν επίσης αφιερώνοντας γλυπτά με απεικονίσεις του ίδιου και της οικογένειάς του, τελετουργικά σκεύη και άλλα πολύτιμα αντικείμενα, αλλά και ανατομικά ομοιώματα του πάσχοντος μέλους.

...με διαχρονική ακτινοβολία ★ 1

Η θεά Υγεία συχνά απεικονίζεται τυλιγμένη με το ιερό φίδι.

Το Ασκληπιείο της Επιδαύρου αποτέλεσε πρότυπο για τα μεταγενέστερα Ασκληπιεία, που ιδρύθηκαν σε ολόκληρο τον αρχαίο ελληνικό κόσμο, σε κοινό αρχιτεκτονικό σχέδιο με εκείνο της Επιδαύρου. Για να ιδρυθεί ένα νέο ιερό, έπρεπε να μεταφερθεί τελετουργικά ένα ιερό φίδι του θεού από την Επίδαυρο, όπως έγινε στον Πειραιά το 420 π.Χ., στη νότια πλαγιά της Ακρόπολης της Αθήνας το 419 π.Χ., αλλά και στη Ρώμη στο νησί Τιβερίνα, το 294 π.Χ., μετά από έναν σοβαρό λοιμό.

10. Antonio Tempesta, Ο Ασκληπιός φτάνει στη Ρώμη με τη μορφή φιδιού, 1606. Rijksmuseum

Όφισ ο φαρμακερός ή όφισ ο θεραπευτικός;

Σύμφωνα με τη μυθολογία, ο Ασκληπιός έφερε μία ράβδο στην οποία ήταν τυλιγμένο ένα φίδι, σύμπλεγμα που σήμερα αποτελεί το παγκόσμιο σύμβολο της ιατρικής. Ο Ασκληπιός αναδείχθηκε από τοπικός Θεσσαλικός ήρωας σε παγκόσμιο προστάτη των ιατρών και των αρρώστων. Ο όφισ συμβολίζει την αναγέννηση και τη μακροβιότητα, το ραβδί τη στήριξη και ανακούφιση των ασθενών.

«Οι δρόμοι της ίασης»

Το Διεθνές Δίκτυο Αρχαίων Ασκληπιείων⁶, που ιδρύθηκε το 2017 αρχικά από τους τρεις δήμους που συνδέονται με τον Ασκληπιό (Επίδαυρο, Τρίκαλα και Κω), επιδιώκει να προωθήσει τον ιαματικό τουρισμό, την ανταλλαγή επιστημονικής γνώσης και τη συνέχιση της έρευνας γύρω από τον Ασκληπιό και την αρχαία ιατρική.

Ένα ξεχωριστό μνημείο...

Nous υγιής σε σώμα υγιές⁷

Οι αρχαίοι Έλληνες στόχευαν πάντοτε σε ταυτόχρονη φροντίδα του σώματος και του νου. Για τον λόγο αυτό, στο Ασκληπιείο, οι ασθενείς ακολουθούσαν μία ολοκληρωμένη θεραπεία που περιλάμβανε διάφορα στάδια: λουτρά, διατροφή, ασκήσεις, θυσίες, δεήσεις και παρακολούθηση μουσικών και θεατρικών δρώμενων.

11. Μαρμάρινο αναθηματικό ανάγλυφο με παράσταση θεραπείας γυναίκας από τον Ασκληπιό. Ασκληπιείο του Πειραιώς, 5ος αι. π.Χ.

Το τελευταίο στάδιο της θεραπείας ήταν η εγκοίμηση στο Άβατον ή Εγκοιμητήριον. Ο ασθενής κοιμόταν στο έδαφος, σε μικρά δωμάτια στο πίσω μέρος της στοάς, πιστεύοντας ότι ο Ασκληπιός θα έρθει στο όνειρό του για να τον θεραπεύσει θαυματουργικά ή να του δώσει θεραπευτικές συμβουλές.

Σύμφωνα με τις περιγραφές, συχνά τα ιερά ζώα του θεού, ο όφις και ο σκύλος, συμμετείχαν ενεργά στη θεραπεία.

«Λύτρωνε τον καθένα από τα βάσανά του, άλλους με ξόρκια μαλακά φροντίζοντάς τους και σ' άλλους δίνοντας να πιούν πραϋντικά ελιξήρια ή αλείφοντας με φάρμακα τα μέλη τους ολούθε κι άλλους με μια τομή τούς έστηνε ορθούς.»

Πίνδαρος, Πυθιονίκαις III-έρωνι Συρακοσί, στ. 45-49, (μτφ. Γ. Οικονομίδης).

Στην τέχνη το πρόσωπο του Ασκληπιού ακτινοβολεί συμπόνια, σοφία, ευγένεια και κατανόηση.

...Με διαχρονική ακτινοβολία ★

Dr Ασκληπιός, γενικός ιατρός

Στο Ασκληπιείο οι ιερείς-ιατροί θεράπευαν πληγές, εφάρμοζαν χειροπρακτικές τεχνικές (μαλάξεις, κινησιοθεραπεία κ.ά.) και έκαναν μικρές χειρουργικές επεμβάσεις. Οι γνώσεις που συγκέντρωσαν από διάφορα περιστατικά βοήθησαν σταδιακά στην εξέλιξη της ιατρικής σε επιστήμη. Κατά τις ανασκαφές στον χώρο της Επιδαύρου ανακαλύφθηκαν ιατρικά εργαλεία από την αρχαιότητα, που δεν διαφέρουν πολύ από τα σύγχρονα εργαλεία της ιατρικής!

Θεατροθεραπεία... από το Εθνικό Θέατρο

Το «Επισκεπτήριο» αποτελεί μία από τις πιο σημαντικές δράσεις του Εθνικού Θεάτρου: ηθοποιοί επισκέπτονται ασθενείς σε νοσοκομεία παρουσιάζοντάς τους δραματοποιημένα έργα λογοτεχνίας της επιλογής τους. Το έργο ζωντανεύει μέσα στο θάλαμο^{8!}

12. Χειρουργικά εργαλεία, Μουσείο Επιδαύρου.

Ένα ξεχωριστό μνημείο...

Θέατρο με θέα...

Το θέατρο της Επιδαύρου είναι έργο του Πολυκλείτου του Νεότερου, αρχιτέκτονα πιθανότατα και της Θόλου. Θεωρείται το σημαντικότερο θέατρο της αρχαιότητας που ξεχωρίζει για την τελειότητα του σχεδίου και της κατασκευής του. Όλοι θαυμάζουν την τέλεια ακουστική του, που οφείλεται στον συνδυασμό του απόλυτα συμμετρικού σχεδιασμού του οικοδομήματος, καθώς και της επιλογής της τοποθεσίας με την κατάλληλη κλίση, ώστε να ενισχύει την αντανάκλαση των ήχων.

«στην αρμονία όμως ή στην ομορφιά ποιος αρχιτέκτονας θα ήταν άξιος να συναγωνιστεί τον Πολύκλειτο;»

Παυσανίας, Κορινθιακά, II, 27:5.

13. Το θέατρο στο Ασκληπιείο της Επιδαύρου.

Πρωτοκαθεδρία

Η πρώτη σειρά των καθισμάτων προοριζόταν για τους επισήμους. Ωστόσο όλες οι θέσεις παρείχαν στους θεατές τη δυνατότητα να βλέπουν και να ακούν καλά. Οι παραστάσεις ήταν ανοιχτές σε όλους: στις γυναίκες, στους φτωχούς, στους δούλους.

«δι' ἑλέου καὶ φόβου περαίνουσα τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν»

Αριστοτέλης, Ποιητική, 1449b, 27-28.

Δραματοθεραπεία

Τα μουσικά και θεατρικά δρώμενα δεν προσέφεραν μόνο αισθητική απόλαυση, αλλά ήταν αναπόσπαστο τμήμα της θεραπείας των ασθενών, με λατρευτικό, καθαρτικό και θεραπευτικό ρόλο ψυχής και σώματος.

...Με διαχρονική ακτινοβολία ★1

«Αν τραγουδήσεις στην Επίδαυρο,
Το γνωρίζουν τα βουνά, τα σύννεφα,
ο κόλπος, Τα νησιά στήνουν αυτί.
Οι άλλες χώρες γέρνουν λίγο
Ν' ακούσουν που τραγουδάνε
στην Επίδαυρο»

Ρομπέρτο Φερνάνδεζ Ρεταμάρ,
Επίδαυρος (μτφ Ρήγας Καππάτος).

Άριστα στην ακουστική!

Ειδικές επιστημονικές μετρήσεις που δημοσιεύτηκαν στο επίσημο περιοδικό της *Ευρωπαϊκής Ένωσης Ακουστικής*¹¹ τεκμηρίωσαν ότι το θέατρο της Επίδαυρου έχει τέλεια ακουστική, κατάλληλη για να υποστηρίξει τον ήχο.

Φεστιβάλ Αθηνών και Επίδαυρου

Η χρήση του θεάτρου αναβίωσε το 1955 με το ετήσιο φεστιβάλ, ένα από τα παλαιότερα της Ευρώπης. Μεγάλοι Έλληνες και ξένοι ηθοποιοί, μουσικοί και χορευτές έχουν διακριθεί για την ερμηνεία τους στη σκηνή του¹⁰, ενώ σταδιακά στο πρόγραμμα προστέθηκαν, εκτός από παραγωγές αρχαίας κωμωδίας και τραγωδίας, και νεότερα θεατρικά έργα, αλλά και παραστάσεις όπερας, χορού και μουσικής. Το Φεστιβάλ περιλαμβάνει τις εκδηλώσεις στο θέατρο της Επίδαυρου και το Ηρώδειο.

14. Τα Επίδαυρια ξεκίνησαν με τον «Ιππόλυτο» του Ευριπίδη, σε σκηνοθεσία Δημήτρη Ροντήρη.

«Κάνουμε θέατρο για την ψυχή μας»¹²

Το θέατρο συνδέεται στενά με τη θεραπευτική διαδικασία μέχρι και σήμερα: η δραματοθεραπεία έχει σωματική, πνευματική, ψυχική και κοινωνική διάσταση και βασίζεται στη θεραπευτική δύναμη της μεταμόρφωσης της εμπειρίας μέσα από το παιχνίδι και το δράμα.

Μνημειώδεις διάλογοι...

ΕΛΛΑΔΑ

Μονή Οσίου Λουκά

Στον «Βίο» του Οσίου Λουκά περιγράφονται ίασεις με εγκοίμηση: ο ασθενής κοιμάται δίπλα στον τάφο, συχνά για πολλές ημέρες, μέχρι να τον επισκεφθεί ο όσιος και να τον θεραπεύσει.

ΕΛΛΑΔΑ

Ασκληπιείο της Κω

Κτισμένο στις πλαγιές ενός κατάφυτου λόφου με θέα στις μικρασιατικές ακτές, φιλοξένησε τη σχολή που είχε ιδρύσει στο νησί ο Ιπποκράτης, ο «πατέρας» και «θεμελιωτής» της ιατρικής επιστήμης.

ΤΟΥΡΚΙΑ

Ασκληπιείο της Περγάμου

Ιδρύθηκε τον 4ο αι. π.Χ. κοντά σε μία ιαματική πηγή. Οι μέθοδοι θεραπείας περιλάμβαναν λουτρά, βοτανοθεραπεία, εγκοίμηση, πόση ιαματικού νερού και αυθυποβολή, ενώ το θέατρο και η βιβλιοθήκη δηλώνουν ότι η παραμονή των ασθενών συνδυαζόταν με ψυχαγωγία και επιμόρφωση.

ΙΣΠΑΝΙΑ

Νοσοκομείο Σαντ Πάου

Το έργο του Καταλανού αρχιτέκτονα Lluís Domènech i Montaner, (1930) στη Βαρκελώνη αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα του *καταλανικού μοντερνισμού*.

Ένα μήνυμα του σήμερα...

Φροντίδα ψυχής και σώματος

Ήδη από την αρχαιότητα ήταν γνωστό ότι η έκβαση μίας θεραπείας δεν επηρεάζεται μόνον από την κατάλληλη ιατρική αγωγή. Σημαντικό ρόλο επίσης παίζουν οι υποδομές του θεραπευτηρίου, η πίστη στην ικανότητα του ιατρού, αλλά και η κατανόηση που αυτός δείχνει στον πάσχοντα. Η εξαγνιστική επίδραση του νερού στο σώμα και της φύσης στον καθαρό του πνεύματος και της ψυχής συμβάλλουν στην ψυχοσωματική ανακούφιση, γι' αυτό και τα Ασκληπιεία ιδρύονταν σε ειδικό περιβάλλον με άφθονα τρεχούμενα, συχνά ιαματικά, νερά.

Χαρακτηριστικό της ολιστικής αντιμετώπισης των ασθενειών είναι η ύπαρξη χώρων ψυχαγωγίας στο θεραπευτήριο. Το θέατρο της Επιδαύρου ήταν χώρος αναζωογόνησης του πνεύματος και βελτίωσης της ψυχικής διάθεσης των ασθενών.

15. Το Εγκοιμητήριο ή Άβατον.

...για ένα καλύτερο αύριο!

Στόχοι 2030 >

3 ΚΑΛΗ
ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ
ΕΥΗΜΕΡΙΑ

Διασφαλίζουμε μία ζωή με υγεία και προάγουμε την ευημερία για όλους, σε όλες τις ηλικίες!

σημειώσεις

1. Η συνοδός είναι εμπνευσμένη από το περιεχόμενο μίας από τις επιγραφές της Επιδάουρου που καταγράφουν θαύματα θεραπείας ασθενών (ιαματικές επιγραφές), στην οποία αναφέρεται η Ιθμονίκη από την Πελλήνη που διατύπωσε «λάθος» την ευχή: «να μείνω έγκυος» και αναγκάστηκε να επιστρέψει 3 χρόνια μετά ζητώντας «να γεννήσει». Η σωστή θεραπεία απαιτεί καταρχάς ακριβή περιγραφή του προβλήματος!
2. Για το εγκοιμητήριο ή άβατο και τη διαδικασία θεραπείας μέσω του ύπνου βλ. σελ. 20.
3. Στην αρχαία Επίδαυρο σχεδιάζεται ένα πρότυπο αρχαιολογικό περιβαλλοντικό πάρκο, με βοτανικό κήπο και θεραπευτικά φυτά.
4. Στην Επίδαυρο διατηρείται ένας μεγάλος αριθμός λίθινων επιγραφών, τοποθετημένων άλλοτε σε περίοπτη θέση του ιερού, οι οποίες εξιστορούν τα θαύματα του θεού Ασκληπιού (ιαματικές επιγραφές, *ιάματα*).
5. Η σχετική συμβολαιογραφική πράξη υπογράφηκε στις 8 Αυγούστου 1879.
6. Το δίκτυο πόλεων και επιστημονικών φορέων «Διεθνές Δίκτυο Αρχαίων Ασκληπιείων—Οι Δρόμοι της Ίασης» δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία του ομότιμου καθηγητή Αρχαιολογίας του ΕΚΠΑ και προέδρου της Επιτροπής Συντηρήσεως Μνημείων Επιδάουρου, Βασιλείου Λαμπρινουδάκη, περιλάμβανε αρχικά τους τρεις δήμους που συνδέονται με τον θεό Ασκληπιό, τους δήμους Τρικάλων, Επιδάουρου και Κω. Πρόσφατα εντάχθηκαν ο δήμος Αθηναίων και Πάφου στην Κύπρο, ενώ υπάρχει φιλοδοξία το δίκτυο να επεκταθεί και σε πόλεις με Ασκληπεία εκτός της Ελλάδας.
7. «νοῦς ὑγιής ἐν σώματι ὑγιεῖ», δημοφιλής έκφραση, μετάφραση του στίχους “mens sana in corpore sano” από ποίημα του Ρωμαίου σατιρικού ποιητή Γιουβενάλη, *Saturae*, Liber V, Satura, X, 356.
8. Πηγή: Επισκεπτήριο—Εθνικό Θέατρο—Εθνικό Θέατρο (n-t.gr). Βλ. σχετικά, <https://www.n-t.gr/el/socialactions/olderactions/1384>.
9. Σημαντικός ποιητής και δοκιμιογράφος από την Κούβα (1930-2019).
10. Βλ. σχετικά το άρθρο με τίτλο «Ιντριγκες, σκάνδαλα, λάμψη και σταρ στην Επίδαυρο, τα πρώτα χρόνια» του περιοδικού *Lifo* (<https://www.lifo.gr/blogs/retronaut/intrigkes-skandala-lampsai-kai-star-stin-epidayro-ta-protota-hronia>).
11. Στο 99ο τεύχος του περιοδικού “Acta Acustica united with Acustica” (2013) της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ακουστικής (European Acoustics Association, EAA), βλ. και <http://www.acta-acustica-united-with-acustica.com/servicenavi-bottom/search.html>.
12. Κάρολος Κουν, *Κάνουμε θέατρο για την ψυχή μας*, Αθήνα 1987.

βιβλιογραφία

- Γεωργουσόπουλος Κ.—Γώγος Σ., *Επίδαυρος: Το αρχαίο θέατρο, οι παραστάσεις*, Αθήνα 2004.
- Ιακωβίδης Σ.Ε., *Μυκήνες—Επίδαυρος—Αργος—Τίρυνς—Ναύπλιο: Πλήρης οδηγός για τα μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους της Αργολίδας*, Αθήνα 1995.
- Καββαδίας Π. 1900: *Τό ἱερόν τοῦ Ασκληπιοῦ ἐν Ἐπιδάουρῳ καί ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν*, Αθήνα 1900 (και σε ηλεκτρ. έκδ.).
- Κατάκης Στ.Ε., *Επίδαυρος: Τα γλυπτά των ρωμαϊκών χρόνων από το Ιερό του Απόλλωνος Μαλεάτα και του Ασκληπιού*, 2 τόμ., Αθήνα 2002 (και σε ηλεκτρ. έκδ.).
- Κόνδης Γ., «Αρχαίο Θέατρο Επιδάουρου και τοπική κοινωνία. Προσεγγίζοντας τη δυναμική μιας σχέσης», *Αργολική Αρχαιολογική Βιβλιοθήκη Ιστορίας και Πολιτισμού* 2019 (και σε ηλεκτρ. έκδ.).
- Λαμπρινουδάκης Β.Κ., *Αργολίδα. Αρχαιολογικοί χώροι και μουσεία της Αργολίδας: Μυκήνες, Ηραίο, Αργος, Τίρυνς, Ναύπλιο, Επίδαυρος*, Αθήνα 1990 (1η έκδ.).
- Λαμπρινουδάκης Β. (επιμ.), *Το Ασκληπιείο της Επιδάουρου: Η έδρα του θεού γιατρού της αρχαιότητας. Η συντήρηση των μνημείων του*, Αθήνα 1999.
- Λαμπρινουδάκης Β.—Ο. Ψυχογιού, «Επίδαυρος», στο Κόρκα Ε. κ.ά. (επιμ.), *Ελλάδα: Μνημεία και χώροι παγκόσμιας κληρονομιάς*, Αθήνα 2009, 70–81.
- Λαμπρινουδάκης Β.Κ.—Κατάκης Στ.Ε., «Επίδαυρος. Η πόλις και το ιερό του Ασκληπιού», στο Βλαχοπούλου Α.Γ. (επιμ.), *Αρχαιολογία: Πελοπόννησος*, Αθήνα 2012, 189–207.
- Λεμπιδάκη Ευ.Μ., *Μικρά ιερά στο Ασκληπιείο Επιδάουρου* [διδ. διατρ., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Ιστορίας—Αρχαιολογίας], Αθήνα 2003.
- Μπιλής Θ., *Ασκληπιείο Επιδάουρου: Θέρμες ΒΔ1—«Ισείον»*, Αθήνα: Επιτροπή Συντήρησης Μνημείων Επιδάουρου, 2007.
- Παπαχατζής Ν.Δ. (επιμ.—μτφρ.), *Παυσανίου Ἑλλάδος Περιήγησις, Βιβλίο 2. και 3., τόμ. 2, Κορινθιακά καί Λακωνικά*, Αθήνα 1976 (1η έκδ.).
- Προσκυντοπούλου Ρ., *Αρχαία Επίδαυρος: Εικόνες μιας αργολικής πόλης από την προϊστορική εποχή έως την ύστερη αρχαιότητα. Αρχαιολογικά ευρήματα και ιστορικές μαρτυρίες*, Αθήνα 2011.
- Defrasse A.—Lechat H., *Epidaure: Restauration et description des principaux monuments du sanctuaire d'Asclépios*, Παρίσι 1895.
- Gruben G., *Ιερά και ναοί των αρχαίων Ελλήνων* (μτφρ. Δ. Ακτσελή), Αθήνα 2000.
- Prignitz S., *Bauurkunden und Bauprogramm von Epidauros II (350–300): Abaton, Kleisia, Aphroditetempel, Artemistempel, Theater, Epidoteion, ἐπὶ Κυνὸς σκανάματα*, Μόναχο 2022.
- Schultz P.—Wickkiser B.L.—Hinge G.—Kanellopoulos Chr.—Franklin J.C., *The Thymele at Epidauros: Healing, Space, and Musical Performance in Late Classical Greece*, Φάργκο (Βόρεια Ντακότα) 2017.
- Tomlinson R.A., *Greek Sanctuaries*, Λονδίνο 1976.

Πηγές στο διαδίκτυο:

- <https://archaeologicalmuseums.gr>
<http://climascap.prd.uth.gr>
http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=2374
<https://whc.unesco.org/en/list/491/>
Υλικό για το αρχαίο Θέατρο: <http://ancienttheater.culture.gr/el/>
<https://en.calameo.com/read/004470083aded2c35c1b9?authid=9wzmNp8Yjt2b>
Αρχείο Εθνικού Θεάτρου: <http://www.nt-archiv.gr/playMaterial.aspx?playID=781>
<https://www.ertnews.gr/anadromes/i-proti-parastasi-arxaiou-dramatos-stin-epidayro-11-septemvriou-1938-video/>

προέλευση εικόνων

Εξώφυλλο: ΥΠΠΟ/ΔΑΜΕΕΠ

1. ΥΠΠΟ/ΔΑΜΕΕΠ

2. Rey E. , *Voyage pittoresque en Grèce et dans le Levant fait en 1843–1844*, στ. Ι–ΙΙ, Λυόν, 1867 στη Βιβλιοθήκη Ιδρύματος Αικατερίνης Λασκαρίδη. <https://el.travelogues.gr/item.php?view=51380>

3. ΥΠΠΟ/ΔΑΜΕΕΠ

4. Gell, W., *The Itinerary of Greece with a Commerntary on Pausanias and Strabo and an Account of the Monuments of Antiquity at Present existing in that Country compiled in the Years MDCCC I : II: V: VI*, Λονδίνο 1810, στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη–Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών στην Αθήνα. Ίδρυμα Αικ. Λασκαρίδη. <http://photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-aggregatedcontent-8526-7084?lang=el>

5. «Όταν ο Παναγής Καββαδίας έφερε στο φως το Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου», *Αργολικά*, 25–06–2017. Πηγή: άρθρο του Επ. Βρανόπουλου στο περιοδικό «Αρχαιολογία» (τεύχος 12, Αύγουστος 1984). βλ. <https://argolika.gr/2017/06/25/οταν-ο-παναγης-καββαδιας-εφερε-στο-φως/>

6. Αρχείο Εθνικού Θεάτρου. Βλ. «Ηλέκτρα», 1938. <http://www.nt-archiv.gr/playMaterial.aspx?playID=831#photos>

7. Ψηφιακές συλλογές Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου (Ε.Λ.Ι.Α.). Βλ. http://archives.elia.org.gr:8080/LSelia/images_View/PAX1.291.JPG

8. Λαμπρινουδάκης Β.–Δημόπουλος Μ. Α.–Πλάντζος Δ.–Παπαδημητρίου Α.–Σφυρόερα Α., *Ανασκαφή στο Ασκληπιείο της Επιδαύρου: αποκάλυψη κτηρίου προδρομικού της Θόλου*, Διάλεξη στις 03-02-2020. <https://www.blod.gr/lectures/anaskafi-tholou-asklipiου-epidauro/>

9. ΥΠΠΟ/ΔΑΜΕΕΠ

10. Tempesta Antonio, “Aesculapius als een draak tussen de Romeinen, Antonio Tempesta”, 1606–Rijksmuseum Ολλανδία. <https://www.rijksmuseum.nl/en/collection/RP-P-OB-37.922>

11. ΥΠΠΟ/ΕΦΑ Πειραιώς & Νήσων. Μουσείο Πειραιά. <https://efadyat.wordpress.com/museums/archaeological-museum-of-piraeus/#jp-carousel-787>

12. ΥΠΠΟ/ΔΑΜΕΕΠ

13. ΥΠΠΟ/ΔΑΜΕΕΠ

14. Αρχείο της ΕΡΤ. Βλ. <https://www.ertnews.gr/arxeio-afierwmata/ο-ippolytos-stin-epidayro-11-iolyioy-1954/>

15. ΥΠΠΟ/ΔΑΜΕΕΠ

ΜΝΗΜΕΙΩΔΕΙΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ

στα ελληνικά μνημεία υπεσco

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Πολιτισμού

Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

- Διεύθυνση Αρχαιολογικών Μουσείων,
- Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων
- Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ISBN 978-960-386-607-7